

ATLAS

Archeologický

pravěké Evropy

zur Prähistorischen Archäologie Europas

Archaeological

of Prehistoric Europe

Archéologique de l'Europe Préhistorique

editoři / Herausgeber / editors / éditeurs

MIROSLAV BUCHVALDEK

ANDREAS LIPPERT

LUBOMÍR KOŠNAR

spolupracovali / unter Mitwirkung von
in cooperation of / avec la coopération de

MIROSLAV POPELKA

ALEXANDRA KRENN-LEEB

TOMÁŠ KLÍR

Úvod

Předkládaný atlas má svého předchůdce, jímž je „Archeologický atlas Evropy a Československa“, připravený ve spolupráci prehistorických ústavů univerzit v Praze a Krakově a vydaný roku 1979 Miroslavem Buchvaldkem. Obsahoval 52 map, zahrnujících období od středního paleolitu (doby asi před 200 000 lety) až do sklonku raného středověku (kolem r. 1050 po Kr.). Časové horizonty na mapách a v doprovodných textech byly stanoveny podle konvenčních (nikoli kalibrovaných) radiokarbonových dat (Buchvaldek et al. 1979).

V minulých letech bylo v rámci partnerského projektu Ústavů pro pravěk a ranou dobu dějinnou filozofických fakult univerzit v Praze a ve Vídni připraveno nové aktualizované vydání atlasu, chronologicky zaměřené pouze na období do konce starého letopočtu. Iniciátor díla Miroslav Buchvaldek, který vykonal rozhodující přípravné práce a má podstatný podíl na redakci, v červenci roku 2002 náhle umírá. V Praze pak dále pokračovali ve zpracování atlasu spoluřešitelé projektu Lubomír Košnar a Miroslav Popelka za spolupráce Tomáše Klíra, ve Vídni se již od počátku podíleli na koordinaci a některých dílčích úkolech Andreas Lippert a Alexandra Krenn-Leeb.

V prvním atlasu z roku 1979 byl tematicky kladen důraz – vedle mapování rozsahu kultur a významných nalezišť v celé Evropě – zvláště na území tehdejšího Československa. V novém atlasu je pozornost vyváženě zaměřena na celou Evropu a rozšíření kultur i vyznačení důležitých lokalit bylo zpracováno pro jednotlivé země samostatně. Časové rozpětí je omezeno na období od paleolitu do doby laténské.

Podklady pro mapy a dokumentaci k legendám a odkazům na literaturu zpracovalo asi 80 odborníků téměř ze všech evropských zemí. Koordinace těchto údajů nebyla pro společnou redakci v Praze a ve Vídni vždy snadným úkolem. Snaha o souvislé zachycení prehistorických kultur, pokud možno bez větších disproporcí, narážela mnohdy na odlišný stav bádání v jednotlivých oblastech. Obraz rozšíření archeologických kultur byl přitom ovšem ovlivněn i nestejnou povahou a zachováním archeologických pozůstatků určitých kultur na různých územích. Jiným důvodem zčásti nejednotného zobrazení určitých časových horizontů bylo rozdílné pojetí některých autorů. Někdy se uplatňovala snaha zachytit samostatně i menší kulturně příbuzné oblasti, jindy bylo větší území znázorněno jako kulturní celek. Zde ovšem redakční úpravy nepřicházely v úvahu. Celkové znázornění situace v jednotlivých horizontech může však zároveň zvýraznit pro různé regiony mnohé nejasnosti.

Spolupracovníci z různých zemí byli k účasti na projektu postupně vyzýváni (od roku 1994) a mnozí zaslali své příspěvky již brzy. V důsledku toho se v jednotlivých částech atlasu odráží stav poznání, odpovídající konkrétní době zpracování (1995–2003), což se projevuje i v odkazech na literaturu. Ústavy pro pravěk a ranou dobu dějinnou univerzit v Praze a ve Vídni plánují pokračování projektu Archeologického atlasu především s cílem aktualizace map a dalších údajů.

Účelem a cílem předkládaného atlasu je tedy podat přehled o vývoji, trvání a významu pravěkých kultur a nalezišť v Evropě. Atlas tak může být i příručkou typu tematické oborové encyklopedie pro studenty, odborníky i zájemce o prehistorii z řad veřejnosti při regionálně i nadregionálně zaměřeném studiu.

Koncepce a struktura atlasu

V zájmu optimální srovnatelnosti jsou všechny mapy a další údaje opatřeny čísly, označujícími časové horizonty. Vcelku je celé **pravěké období rozděleno do 27 časových úseků**, k nimž se jednotlivé mapy vztahují. Prvních 8 map zahrnuje paleolit a mezolit a poskytuje obecný přehled podle relativně chronologického významu kulturních celků jako moustérien, gravettien, aurignacien atd. Zde jde tedy jen o tzv. a-mapy (viz níže), přičemž na mapách 1 až 3 jsou vyznačena přímo též naleziště. Od mapy 9, tedy od neolitického období, následují již časové horizonty absolutně chronologicky. Tyto horizonty jsou stanoveny především podle vývoje kultur ve střední Evropě na základě kalibrovaných dat 14C. V jiných částech Evropy může tak ovšem docházet k překrývání nesynchronních kultur. U některých států bylo tak také nezbytné rozdělit některé horizonty do dvou dílčích úseků (A, B). Až do mladší doby bronzové, tj. do mapy 22, nenásledují jednotlivé horizonty v přímé časové návaznosti, neboť jsou přizpůsobeny vůdčím středoevropským kulturám. Proto je trvání některých kultur v časových mezerách mezi horizonty a případně též v předcházejícím a následujícím horizontu vyznačeno šipkami (← →).

Někteří spolupracovníci nemohli akceptovat vymezení horizontů pro určitá období a zpracovali mapování v poněkud odlišných časových úsecích, které jsou pak vždy uvedeny (srov. některé mapy pro Itálii a Albánii).

Rozšíření kultur, případně obecněji pojatých nálezových komplexů v Evropě je znázorněno na 27 velkých skládacích mapách, tzv. **a-mapách** (sv. 2), na nichž jsou jednotlivé kultury rozlišeny barevnými šrafurami a čísly. V legendách těchto map jsou u příslušných šrafur s čísly uvedeny názvy kultur. Podoba těchto názvů, obvyklá v odborné literatuře, byla přitom srozumitelně zkrácena, a pokud to jazykový zřetel připouštěl, upustilo se od bližší charakteristiky (kultura, skupina, typ). V textové části, kde jsou kultury uvedeny podle svého výskytu v časových horizontech, se však uvádějí i kulturní varianty.

Textová část je členěna podle evropských zemí nebo skupin zemí a v jejich rámci podle časových horizontů, resp. map. Evropské země jsou uspořádány abecedně podle automobilových značek a tyto zkratky se uvádějí i v textové části a v rejstřících. V textové části jsou umístěny mapové výřezy jednotlivých zemí s vyznačeným **rozšířením kultur (malé a-mapy)** a **nalezišti (b-mapy)**, opět v jednotlivých časových horizontech. Na b-mapách jsou zanesena významná a spolehlivě publikovaná naleziště. Tyto lokality jsou označeny čísly a rozlišeny jako sídliště, pohřebiště, hromadný nález apod. Legendy k a-mapám a b-mapám obsahují také důležitou novou literaturu ke kulturám a nalezištím. Kde při vytváření velkých a-map nebyly ve výjimečných případech využity podklady pro jednotlivé země v úplnosti, jsou obsaženy v malých a-mapách, které jsou pak při srovnání s odpovídajícími částmi velkých a-map poněkud podrobnější. U skupiny Ruska, Běloruska, Ukrajiny a Kazachstánu (území příliš velké) a Malty (území příliš malé) malé a-mapy nejsou.

V závěru textové části je velká **bibliografie**, v níž je uvedena citovaná literatura. Citace a zkratky časopisů a publikačních řad se zásadně uvádějí podle doporučení, které vydala Römisch-Germanische Kommission (*Bericht der RGK 73, 1992*). Pokud se zde určité tituly neuvádějí, byly někdy srozumitelné zkratky vytvořeny. Převod azbukou psaných názvů do latinky byl proveden podle obvyklé německé transkripce.